

В І Д Г У К

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора

Волкової Наталії Павлівни

на дисертацію

Калаур Світлани Миколаївни

**«Система професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до
розв'язання конфліктів у професійній діяльності»,**

**подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Своєчасність і перспективність проблеми даного дисертаційного дослідження обумовлена глобалізацією всіх сфер суспільного життя, зростаючими вимогами держави до якості вищої освіти, стурбованістю станом професійної та особистісної компетентності сучасних фахівців, зокрема фахівців соціальної сфери. Стандарти міжнародної освіти, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закон України «Про вищу освіту», Наказ Міністерства соціальної політики «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації)» (2016 р.) зазначають, що на сьогодні професія фахівця соціальної сфери вимагає від її представників уміння розв'язувати велику кількість доволі неоднозначних ситуацій, які мають конфліктне спрямування; надавати допомогу людям у складних життєвих ситуаціях та допомагати розв'язувати проблеми своїх клієнтів. У зв'язку із зазначеним, дисертаційне дослідження Калаур Світлани Миколаївни є цілісним дослідженням у вітчизняній педагогічній науці, яке на науково-теоретичному, практичному та методичному рівнях розкриває проблему підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності та демонструє глибоке розуміння автором

сучасних підходів до підготовки зазначених фахівців.

Дисертанткою чітко визначено об'єкт, предмет, сформульовано мету, концепцію, гіпотезу й відповідно завдання дослідження, обґрунтовано вибір методів пошукової роботи. Слід зазначити, що всі компоненти наукового апарату повністю корелюють між собою. Вважаємо, що формулювання головних методологічних характеристик роботи є цілком логічним, кваліфікованим та виваженим конструктом, який заслуговує на схвалення та має наукову цінність. Не можна оминати увагою й доцільне обрання методів дослідження, їх відповідність завданням, що вирішувалися у процесі роботи.

Зупинимось на конкретних результатах дисертаційного дослідження Калаур Світлани Миколаївни більш детально.

Автором переконливо обґрунтовується багатогранність, складність, системність і міждисциплінарний характер дослідження конфліктологічної проблематики. На основі аналізу сутності й особливостей функціонування соціальної сфери та основних ракурсів конфліктної взаємодії у діяльності фахівців соціальної сфери, презентоване авторське бачення феномену «конфлікт у професійній діяльності фахівця соціальної сфери», який представлено у роботі як процес неузгодженості думок, поглядів, потреб і позицій суб'єктів конфліктної протидії щодо виконання функціональних обов'язків й організації міжособистісної взаємодії, що протікає у горизонтальній та вертикальній площинах в соціальній сфері стосовно надання соціальних послуг; висвітлено змістову характеристику і типологію конфліктів у соціальній сфері; проведено ґрунтовний аналіз конфліктного протистояння у соціальній сфері (природа, види конфліктогенів, структура, динаміка, поведінка опонентів, шляхи (способи) розв'язання).

Сильною стороною дисертації є теоретично обґрунтований авторський погляд на професіограму фахівця, компетентного у розв'язанні конфліктів, яка у

дослідженні стала вагомим орієнтиром для професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери у розв'язанні конфліктів.

Схвалення потребує погляд здобувачки на феномен «готовність майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів», що виступає чинником успішності у вирішенні конфліктів під час професійної взаємодії, ціннісним ресурсом особистості, пов'язана з ефективним виконанням професійних функцій та ролей, зумовлена соціальними установками, мотивами, професійною спрямованістю, теоретичною і практичною підготовкою та індивідуально-типологічними особливостями.

Вагомим здобутком Світлани Миколаївни вважаємо обґрунтування структурних компонентів готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів. Авторка доводить, що компонентно-структурний склад досліджуваної готовності базується на стійких мотивах (мотиваційний компонент), системі теоретичних знань (когнітивний компонент), практичних умінь й навичках (конативний компонент), особистісних і професійних якостях та рефлексії (особистісний компонент). У структурі готовності виокремлено мотиваційно-ціннісний, теоретико-змістовий, практико-орієнтований і рефлексійно-особистісний критерії, визначено їх показники та рівні сформованості: низький (критичний), задовільний (репродуктивний), достатній (посередній), високий (творчий). Вважаємо подану характеристику готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів цілком обґрунтованою, логічною, такою, що створює передумови для проведення експериментальної частини дослідження й забезпечення його вірогідності.

Ґрунтовним і поліаспектним є розкриття в роботі зарубіжного досвіду підготовки фахівців до розв'язання конфліктів, кращі зразки якого можуть бути імплементовані в українську освітню систему.

Світланою Миколаївною чітко й методологічно впевнено розроблено, науково обґрунтовано й експериментально перевірено на ефективність систему професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності, що представлена у формі взаємозумовлених та взаємопов'язаних складових.

У рецензованій роботі набула належного обґрунтування методологія побудови означеної системи, висвітлені системний, проблемний, праксеологічний, антропологічний, комунікативний, компетентнісний, акмеологічний, середовищний, культурологічний, особистісно орієнтований підходи. Важливим є те, що визначені й охарактеризовані автором методологічні підходи прослідковуються не лише в концепції й при створенні моделі системи, а й піл час розробки науково-методичного забезпечення зазначеного процесу, визначення та інтерпретації результатів експерименту.

Особлива авторська увага була прикута презентації організаційно-педагогічних умов професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності, серед яких виокремлено: формування мотиваційної основи готовності через упровадження особистісно орієнтованого навчання; систематизація теоретичних знань засобами інформаційно-комунікативних технологій; розвиток практичних умінь та навичок на основі проблемного навчання та розв'язання професійних ситуацій і задач конфліктологічного змісту; вдосконалення особистісних і професійних якостей за допомогою впровадження тренінгової технології. Не можна не відзначити той факт, що реалізація зазначених умов дозволяє оптимізувати організацію освітнього процесу, забезпечити ефективну взаємодію суб'єктів освітнього процесу.

До переваг роботи Світлани Миколаївни можна віднести її безсумнівне практичне значення, яке полягає в тому, що авторкою запропоновано навчально-методичне забезпечення системи професійної підготовки майбутніх

фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності на основі вибору розмаїття технологій навчання (особистісно орієнтовані, інтерактивні, проектні, мультимедійні, тренінгові, технологія проблемного навчання), розроблено й апробовано навчально-методичні цікаві авторські комплекси дисциплін «Соціальна конфліктологія», «Соціальне партнерство», «Соціальна медіація» в інтерактивному середовищі Moodle.

Цілком підтримуємо С.М. Калаур в її прагненні ретельно представити емпіричну частину дослідження, яка видається нам досить об'ємною й цілком логічною. Імпонує детально розроблений і вдало проведений педагогічний експеримент, зокрема формувальний етап, у межах якого логічно простежується зв'язок теоретичних ідей зі способами їх практичної реалізації. Представлені результати свідчать, що внаслідок запровадження розробленої системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності суттєво зменшився відсоток студентів з низьким рівнем сформованості досліджуваного феномену (на 30,77% в ЕГ) й суттєво збільшилися відсотки студентів ЕГ з високим рівнем (на 32,05% більша від КГ). За допомогою критерію Колмогорова-Смірнова авторкою виявлено статистично значущі відмінності у розподілах рівнів готовності у КГ та ЕГ на рівні значущості $p \leq 0,05$. Зазначаємо коректність у проведенні та інтерпретації результатів експерименту.

На підставі висвітленого можна констатувати, що всі завдання дослідження автором ретельно проаналізовані, його результати ґрунтовно перевірені достовірними сучасними методами дослідження; всі положення роботи якісно аргументовані й підкріплені посиланнями на відповідні джерела; висновки, представлені у дисертації, свідчать про цілісність і логічну завершеність дослідження та відповідають поставленим завданням.

Аналіз представлених матеріалів (дисертація, автореферат, монографія, статті за темою дисертації, матеріали щодо апробації результатів) свідчить про

наукове сумління та глибокі теоретичні знання дисертантки, досконале володіння методами дослідження.

Джерельна база достатня для всебічного дослідження проблеми і свідчить про наукове сумління автора.

Позитивної оцінки заслуговує і масштабність апробації. Результати дисертаційного дослідження впроваджено у практику навчально-виховного процесу 9 закладів вищої освіти.

Отже, вважаємо всі теоретичні положення та висновки дисертації достатньо обґрунтованими, теоретично та методологічно виваженими, співвіднесеними з практикою. Оцінюємо їх як новий важливий внесок у теорію та практику професійної освіти. Викладення теоретичного, емпіричного, дослідного матеріалу відповідає темі дисертаційного дослідження, його об'єкту, предмету, меті. Дисертаційна робота чітко структурована. Зміст роботи відображає хід виконання завдань дослідження. Висновки, представлені в дисертації, свідчать про цілісність і логічну завершеність дослідження та відповідають поставленим завданням. Автореферат дисертації цілком відображає її зміст. Виконане дослідження відрізняється високою культурою науково-теоретичного мислення автора, грамотністю у побудові й викладі наукового матеріалу, широкою апробацією його результатів на міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференціях та інших наукових і практичних заходах.

Підсумовуючи, зазначаємо, що представлена дисертація є самостійним, завершеним науковим дослідженням, бо залишає за собою добре апробований, експериментально перевірений потужний інструментарій підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності, який можна застосувати для будь-якої ланки системи професійної педагогічної освіти.

Разом з тим, ґрунтовний аналіз матеріалів дисертаційної праці Калаур Світлани Миколаївни дозволяє висловити деякі побажання і в певній мірі дискусійні зауваження і судження.

1. Описуючи у параграфі 1.3 змістову характеристику і типологію конфліктів у професійній діяльності фахівців соціальної сфери, авторці варто було б зосередити свою увагу на висвітленні філософських аспектів конфліктної взаємодії.

2. У дисертаційному дослідженні здобувачка під час характеристики готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності доволі багато уваги приділяє висвітленню такого показника рефлексійно-особистісного критерію як толерантність як у параграфі 2.3, так і в окремому додатку 3. Таку підвищену увагу варто було б обґрунтувати та пояснити свою позицію.

3. Вважаємо, що частина інформації, що розміщена у параграфі 1.3 «Філософсько-психолого-педагогічні засади професійної підготовки майбутній фахівців соціальної сфери» носить загальний характер, тому її доцільно було б узагальнено представити у вигляді графічних схем, а також частину теоретичної інформації перенести у додатки.

4. Не применшуючи вагомості авторської системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності, вважаємо за доцільне відзначити, що у структурній моделі системи варто було б графічно представити суб'єкт-суб'єктний блок, тобто суб'єктів, на які поширювалася дія системи та які були залучені до організації та проведення експериментального дослідження (молодші спеціалісти, бакалаври, магістри, викладацький склад, практичні фахівці соціальних структур, де організована практика).

5. У нашому баченні у п. 3.2. можна було б загальнонаукові принципи не розписувати так ґрунтовно, оскільки вони широко представлені в науковій

літературі. Також звертаємо увагу авторки на те, що доцільно поряд із специфічними принципами представити перелік і дати характеристику тих конкретних практичних принципів (толерантності, відкритості висловлювань, інтерактивності, проблемності та ін.), на які мають спиратися викладачі під час практичної діяльності з формування готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів. Тим більше, що ці принципи здобувачкою представлені у розділі 4 «Навчально-методичне забезпечення системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності».

6. Більш ґрунтовного висвітлення потребує механізм моніторингу готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності під час проведення формувального етапу експериментального дослідження, який тривав 5,5 років. Упевнена, що наведені результати сформованості готовності до розв'язання конфліктів у професійній діяльності студентів, які здобувають вищу освіту на магістерському рівні збагатили б роботу.

Проте, зроблені зауваження не зменшують наукового значення дисертаційного дослідження і не впливають на його беззаперечну позитивну оцінку. Рецензована дисертація є самостійною завершеною науковою працею. На підставі проведеного аналізу можна констатувати, що результати мають наукову новизну, теоретичну й практичну значущість, є важливими для педагогічної науки.

Отже, правомірно зробити загальний висновок про те, що дисертація «Система професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до розв'язання конфліктів у професійній діяльності» за актуальністю, змістом, одержаними результатами, обсягом і оформленням відповідає профілю спеціалізованої вченої ради, відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій, а саме пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів»,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно постанов Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), що дає підстави для присудження Калаур Світлані Миколаївні наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки та психології
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»

Н.П. Волкова

Підпис
д. пед. н., проф. Волкової Н.П.
ЗАСВІДЧУЮ

Вчений секретар
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
доктор педагогічних наук, професор

С.П. Кожушко